

Wspierając badania, dojrzewanie i rozwój naukowy

Supporting research, maturing and scientific development

Słowa kluczowe: teoria, metodologia, pedagogika pracy, kwalifikacje, kształcenie zawodowe, rozwój naukowy, współpraca.

Key words: theory, methodology, work pedagogy, qualifications, vocational education, scientific career development, cooperation.

Abstract. Using the method of biographical research, analysis of documentation and participant observation, the analysis of scientific works, organizational and international ventures of APS Professor Franciszek Szlosek was presented, in the context of the development of Polish work pedagogy. Shaping the identity of the scientific subdiscipline – work pedagogy is discussed in the aspects of: the development of theory and methodology, development of scientific staff, teachers' education and training, development of vocational education.

Wprowadzenie. Edukacja w ciągu całego życia (Perspektywa, 2013), szczególnie edukacja zawodowa wobec rosnącego tempa zmian techniki i technologii, cyfryzacji, wyzwań ekologii, powoduje konieczność intensyfikacji badań w zakresie pedagogiki pracy.

W artykule zastanowimy się nad wkładem profesora doktora habilitowanego Franciszka Szloska w rozwój polskiej pedagogiki pracy, konsolidacji środowiska naukowego a szczególnie wspierania badań i rozwoju naukowego młodych pedagogów pracy. Celem opracowania jest zwrócenie uwagi na naukowy i praktyczny wymiar badań w zakresie pedagogiki pracy, szczególnie metodologii, obrony i kształtowania tożsamości naukowej nowej subdyscypliny pedagogiki oraz fundamentalnego wkładu w organizowanie i rozwój środowiska naukowego. Problemy organizowanej współpracy naukowej przez Profesora z Ukrainą głównie Narodową Akademią Nauk Pedagogicznych Ukrainy tylko zasygnalizujemy odsyłając zainteresowanych do publikowanego dale artykułu profesorów Larisy Łukianowej i Nelli Nyczkało. Spojrzymy na wyniki badań Jubilata z pozycji partnera w badaniach i wydawnictwach naukowych, organizowanych konferencjach, a także odnotujemy wpływ naszego stałego konsultanta metodologicznego w pracach naszych instytucji naukowych. W opracowaniu zastosowaliśmy następujące metody: biograficzną i bibliograficzną, analizy dokumentów,

obserwacji uczestniczącej, wypowiedzi, oceny i recenzje. Przedmiotem naszych analiz były głównie publikacje Jubilata, dokumentacje projektów krajowych i europejskich, seminariów i konferencji naukowych, a także monografie i analizy działalności naukowej prof. dr. hab. Franciszka Szloska. Nawiązujemy do europejskich badań edukacji zawodowej UNEVOC, UNESCO (Macleane R., 2009; Rauner F. 2008) i CEDEFOP.

W nurcie kształcenia zawodowego. Całe życie i praca zawodowa profesora Franciszka Szloska związane są z edukacją zawodową. Jest absolwentem studiów ekonomicznych (Szkoła Główna Planowania i Statystyki) i mechanicznych (Politechnika Warszawska). Kilkanaście lat pracował jako nauczyciel a później dyrektor Zespołu Szkół Budowy Traktorów w Ursusie. Potem był kierownikiem Zakładu Przedmiotów Zawodowych w Instytucie Kształcenia Nauczycieli. Wyróżnia go pionierskie uruchomienie kilku prywatnych uczelni, zawsze ze studiami pedagogicznymi.

To bogate doświadczenie najbardziej zaowocowało jednak w Akademii Pedagogiki Specjalnej, gdzie od wielu lat jest dyrektorem Instytutu Pedagogiki. W Instytucie zostało wykształconych i uzyskało stopnie naukowe wielu doktorów i doktorów habilitowanych związanych z pedagogiką pracy z wielu placówek naukowych w kraju i za granicą. Systematyczna budowa potencjału naukowego, zatrudnienie wiodących profesorów w tym prof. dr. hab. Stefana Kwiatkowskiego (aktualnego rektora APS, wiceprzewodniczącego Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, przewodniczącego Zespołu Pedagogiki Pracy) czyni Akademię Pedagogiki Specjalnej rzeczywistym centrum polskiej pedagogiki pracy, które sam prof. St. Kwiatkowski nazywa *instytucjonalnymi podstawami funkcjonowania pedagogiki pracy*.

Takie podstawy kształtował prof. F. Szlosek poprzez bliską, kreatywną współpracę z siecią wydziałów i instytutów, w tym z naszymi, stosunkowo młodymi, instytucjami jak: Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu i Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. K. Pułaskiego w Radomiu. Duża grupa naszych pracowników uzyskała szlify naukowe na ogólnopolskich seminariach badawczych, a później korzystając z konsultacji metodologicznych, uzyskała stopnie naukowe w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. *Bibliotekę Pedagogiki Pracy* bardzo wzbogaciła wydawana przy współpracy z ITeE – PIB seria wydawnicza *Badanie, dojrzwianie, rozwój – na drodze do doktoratu* redagowana przez prof. F. Szloska.

Jako wiceprzewodniczący Zespołu Pedagogiki Pracy przy Komitecie Nauk Pedagogicznych prof. F. Szlosek wnosi wiele pomysłów współpracy naukowej a zarazem poprzez licznie organizowane konferencje naukowe tworzy w APS platformę – miejsce spotkań i współpracy licznego już Zespołu i środowiska pedagogiki pracy (Kwiatkowski, 2012).

Odrębnym bogatym rozdziałem sukcesów międzynarodowej współpracy w kształceniu zawodowym jest współpraca z Narodową Akademią Nauk Pedagogicznych Ukrainy. Regularnie odbywają się konferencje naukowe, wspólne wydawnictwa i czasopisma, wizyty studyjne. Profesor F. Szlosek jest członkiem zagranicznym

NANP Ukrainy, wyróżniony licznymi medalami naukowymi Akademii, w tym W. Monomaxa, a także dr. honoris causa Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego.

Pełniejszy obraz analizowanej działalności naukowej profesora odnajdujemy w przytoczonych niżej wydawnictwach. Zwróćmy uwagę, że wydane one zostały przy współautorstwie wybitnych pedagogów Ukrainy, a niektóre sumptem NANP Ukrainy:

Kremien W., Kunikowski J., Nyczkało N., (red., 2013), *Innowacje w nauce i edukacji*. NANP Ukrainy, Kijów, Warszawa, Chmielnicki.

Nyczkało N., Kunikowski J., Bednarczyk H., Koprowska D., Symela K. (2013), *Profesor Franciszek Szlosek*, W: *Edukacja Ustawiczna Dorosłych – PJoCE*, Nr 4/83/2013, s. 141–152.

Nyczkało N., Kunikowski J., Wierzbicki G. (red., 2018), *Nauka, edukacja, wychowanie i praca*. AKKA Warszawa – Siedlce.

Kwiatkowski St. Wiatrowski Z., Nyczkało N. (2018), *Inspiracje z myśli naukowej dr. hab. prof. APS Franciszka Szloska*. W: *Edukacja zawodowa i ustawiczna*, Polsko-Ukraiński Rocznik Naukowy, Nr 3/2018, s. 37–66.

Pozostając w nurcie podstawowych problemów kształcenia zawodowego poprzez współpracę z licznymi szkołami zawodowymi, wspieranie rozwoju naukowego nauczycieli szkół zawodowych, głównym nurtem tego wsparcia były wysiłki, wzmocnienia, stanowienia i tożsamości naukowej pedagogiki pracy, w tym wspieranie badań i rozwoju naukowego pedagogów pracy.

O tożsamość pedagogiki pracy. Wiele prac naukowych prof. F. Szloska rozpoczyna się przypomnieniem okresu formowania pedagogiki pracy jako samodzielnej dyscypliny pedagogicznej z przywołaniem wyników badań twórców tej subdyscypliny profesorów: Tadeusza Nowackiego, Zygmunta Wiatrowskiego, Stanisława Kaczora. Pracując nad metodologią pedagogiki pracy prof. F. Szlosek stara się precyzyjnie i często stosować metody biograficzne, tworząc w zasadzie bibliograficzne podstawy pedagogiki pracy.

Odnotowujemy zaangażowanie prof. F. Szloska w przygotowanie jubileuszowych seminariów i monografii wybitnych uczonych, z których wybrane cytujemy w artykule. Podobne seminaria były częścią prawie każdego spotkania Ogólnopolskiego Seminarium Badawczego, a ich wyniki były publikowane w monografiach, monograficznej serii wydawniczej *Badanie, dojrzwianie, rozwój – na drodze do doktoratu*. Uczy w ten sposób szacunku dla dorobku, drogi dochodzenia do nowych koncepcji i innowacji.

Niżej przedstawimy wybrane publikacje monograficznej serii charakteryzujące wybrane problemy pedagogiki pracy związane z pedeutologią, dydaktyką kształcenia zawodowego, mistrzostwem pedagogicznym, kształceniem ustawicznym, wielokulturowością:

- Szlosek F. (red., 1995): *Drogi i bezdroża kształcenia nauczycieli*. ITeE Radom; WSI Radom.
- Szlosek F. (1995): *Wstęp do dydaktyki przedmiotów zawodowych*. ITeE Radom; WSI Radom.
- Szlosek F. (red., 1998): *Edukacja nauczycielska*. ITeE Radom; PR Radom.

- Szlosek F., Niczkało N. (2008): *Kształcenie zawodowe w Polsce i na Ukrainie na tle przemian*. Radom: Warszawa: ITeE – PIB; APS.
- Szlosek F., (red., 2007) *Ewolucja kształcenia nauczycieli w kontekście przemian edukacyjnych*. APS Warszawa, ITeE Radom.
- Lewowicki T., Szlosek F. (red., 2009): *Kształcenie ustawiczne do wielokulturowości*, ITeE – PIB Radom, APS, WSP ZNP Warszawa.
- Bednarczyk H., Szlosek F. (red. 2009): *Kształcenie zawodowe i pedagogiczne na Ukrainie. Myśli, koncepcje Nelli G. Nyczkało*, ITeE – PIB Radom, APS Warszawa.
- Kopsztein M., Szeligiewicz-Urban D., Szlosek F. (red., 2010): *Filozofia mistrzostwa pedagogicznego* ITeE – PIB Radom, NPKU, Siemianowice.
- Szlosek F., Bednarczyk H. (red., 2013): *Edukacja, praca, kariera* APS Warszawa, ITeE – PIB Radom.
- Szlosek F. (2015), *Tożsamość pedagogiki pracy w kontekście przemian systemowych*, APS Warszawa
- Jeruszka U., Łaszczyk J., Marcinkowska B., Szlosek F. (red., 2018): *Nauka, edukacja, praca. Profesorowi Stefanowi M. Kwiatkowskiemu w 70-lecie urodzin*. APS, Warszawa.
- Szlosek F., Gerlach R. (red., 2018): *W świecie nauki, pracy i edukacji. W 90-lecie urodzin Profesora Zygmunta Wiatrowskiego*. APS, Warszawa.

Wsparcie nauczycieli przedmiotów zawodowych było i jest kluczowym zadaniem pedagogiki pracy. Wymienione wyżej publikacje wspierały przygotowanie np. standardów kwalifikacji/kompetencji zawodowych (Bednarczyk, Koprowska, 2014; Symela, 2017) innowacyjnych modułowych programów kształcenia zawodowego i elektronicznych pakietów edukacyjnych praktycznie dla wszystkich zawodów w szkołach zawodowych (ITeE – PIB, KOWEZIU).

W najważniejszym dziele F. Szloska *Tożsamość pedagogiki pracy w kontekście przemian systemowych* istotnym rozdziałem jest analiza wybranych aspektów teoretycznych i systemowego kształcenia i doskonalenia zawodowego w dziewięciu okresach po 1945 r. w kontekście złożoności historycznej, mnogości sprzecznych koncepcji oraz zmian cywilizacyjno-kulturowych. Trudno nie zauważyć, że w każdym kolejnym reformowaniu rzadko sięgano do analiz i doświadczeń przeszłości.

Wiedza o zmianach systemowych w edukacji zawodowej, analizy teoretyczne, wyniki badań pozwalają profesorowi F. Szloskowi sformułować status naukowy, system pojęciowy oraz założenia metodologiczne, procedury i metody badań (Szlosek, 2015).

Autor nowej koncepcji wyróżnia następujące kategorie pedagogiki pracy:

- *Przedmiotem badań i zainteresowań pedagogiki pracy są procesy kształtowania kwalifikacji zawodowych na etapie wstępnego oraz zasadniczego kształcenia i wychowania do pracy, a także na etapie wykonywania pracy zawodowej*. Autor koncepcji rezygnuje z eksponowania relacji człowiek–praca i człowiek–wychowanie–praca.
- *Szczegółowe problemy pedagogiki pracy: problemy orientacji i doradztwa zawodowego, zawodoznawstwa, wychowania ogólnotechnicznego, w tym informatycz-*

nego, kształcenia i wychowania zawodowego, a w szczególności celów, treści, środków i warunków tego procesu oraz zagadnienia nauczyciela kształcenia zawodowego, rynku pracy określanego i analizowanego z perspektywy wymagań kwalifikacyjnych, doksztalcenia i doskonalenia uwarunkowanego potrzebami rynku pracy oraz zagadnieniami edukacyjnej działalności zakładu pracy.

- *Obszary badań: wstępna edukacja zawodowa, zasadnicza edukacja zawodowa oraz edukacja zawodowa pracujących i bezrobotnych* (Szlosek, 2015, s. 84).

Szczegółowe recenzje naukowe omawianego dzieła profesorów: Waldemara Furmanka, Ludwika Malinowskiego i Piotra Kowalika były zamieszczone w *Edukacji Ustawicznej Dorosłych* – PJoCE (nr 1/2016, s. 148–161). Odsyłamy Czytelnika do recenzji prof. dr. hab. Zygmunta Wiatrowskiego w przywołanym wcześniej *Roczniku Polsko-Ukraińskim Edukacja Zawodowa i Ustawiczna* nr 3/2018, s. 39–52.

Wspieranie badań i rozwoju naukowego. Wychodząc z idei prof. F. Szloska, tytułu jego monograficznej serii prezentującej dorobek Ogólnopolskiego Seminarium Badawczego, chcemy podkreślić wkład szkoły naukowej profesora i skupionego wokół niego środowiska naukowego w rozwój metodologii pedagogiki pracy umożliwiający rozwój naukowy pedagogów. W pierwszej monografii (2002) prof. F. Szlosek wskazuje cele seminarium Zuberc 2000:

- *Wzrost poziomu wiedzy i umiejętności metodologicznych uczestników sympozjum. Szczególnie chodziło o umiejętności wykorzystywania uznanych teorii naukowych w badaniach humanistycznych.*
- *Prezentacja badań realizowanych w ramach prac doktorskich.*
- *Przedstawienie nowych koncepcji prac doktorskich.*

Inspiracją organizacji Ogólnopolskiego Seminarium Badawczego były dokonania Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy profesorów Tadeusza Nowackiego i Stanisława Kaczora.

Niżej przywołujemy rezultaty pracy seminarium i jego opracowanie wydane w monograficznej serii wydawniczej *Badanie, dojrzewanie, rozwój – na drodze do doktoratu*, redagowanej przez prof. F. Szloska:

- Czarnecki K., Szlosek F. (red. 2002): *Badanie, dojrzewanie, rozwój – na drodze do doktoratu*. ITeE Radom, APS Warszawa.
- Szlosek F. (red., 2004): *Badanie, dojrzewanie, rozwój – na drodze do doktoratu: wybrane problemy badań jakościowych i ilościowych*. ITeE Radom, APS Warszawa.
- Szlosek F. (red., 2005): *Badanie, dojrzewanie, rozwój – na drodze do doktoratu: wybrane aspekty doboru próby badawczej*. ITeE Radom, APS Warszawa.
- Szlosek F. (red., 2006): *Badanie, dojrzewanie, rozwój – na drodze do doktoratu: 5-lecie Ogólnopolskiego Seminarium Badawczego*. APS Warszawa, ITeE – PIB Radom.
- Szlosek F. (red., 2007): *Badanie, dojrzewanie, rozwój, eksperyment i obserwacja w badaniach pedagogicznych*, ITeE – PIB Radom, APS Warszawa.

- Szlosek F. (red., 2008): *Badanie dojrzwianie rozwój na drodze do doktoratu. 95-lecie profesora Tadeusza Nowackiego*. ITeE – PIB Radom, APS Warszawa.
- Szlosek F. (red., 2009) *Badanie dojrzwianie rozwój: dyskurs i krytyka w rozwoju naukowym*. ITeE – PIB Radom., APS Warszawa.
- Szlosek F. (red., 2009): *Badanie, dojrzwianie, rozwój. 10-lecie Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogik Pracy*, ITeE – PIB Radom.
- Szlosek F. (red., 2011): *Badanie, dojrzwianie, rozwój – wybrane aspekty badań komparystycznych*. ITeE – PIB Radom, APS Warszawa.
- Szlosek F. (red., 2012): *Badanie, dojrzwianie, rozwój – tożsamość naukowa lub dojrzałość metodologiczna*, APS Warszawa, ITeE – PIB Radom.
- Szlosek F. (red., 2013): *Badanie, dojrzwianie, rozwój. O badaniach ilościowych – raz jeszcze*, APS Warszawa, ITeE – PIB Radom.
- Szlosek F. (red., 2013): *Badanie dojrzwianie rozwój. Na drodze do doktoratu, 70-lecie urodzin profesora Henryka Bednarczyka*. APS Warszawa, ITeE – PIB Radom.
- Szlosek F. (red., 2015): *Badanie, dojrzwianie, rozwój. Tożsamość pedagogiki pracy w kontekście przemian systemowych*. APS Warszawa, ITeE – PIB Radom.
- Szlosek F. (red., 2016): *Badanie, dojrzwianie, rozwój. Metodologia nauk społecznych a metodologia nauk pedagogicznych*. APS Warszawa, ITeE Radom.
- Szlosek F. (red., 2016): *Badanie, dojrzwianie, rozwój. Odrębność metodologiczna a dyscyplinarność danej dziedziny wiedzy*. APS Warszawa, ITeE – PIB Radom.

Po latach wydawania serii monografii, w przedostatniej monografii z 2016 r. tak profesor F. Szlosek określa tematykę obrad i refleksji Ogólnopolskiego Seminarium Badawczego:

- *rola i znaczenie teorii w badaniach humanistycznych,*
- *typologia badań pedagogicznych,*
- *systematyka metod w badaniach pedagogicznych,*
- *zasady pisarstwa naukowego,*
- *relacje między zmiennymi w badaniach naukowych,*
- *badania jakościowe jako droga poznania naukowego,*
- *eksperyment i obserwacja w badaniach pedagogicznych,*
- *procedury badań,*
- *dobór próby badawczej,*
- *wybrane aspekty badań komparatystycznych,*
- *znaczenie dyskursu i krytyki w rozwoju naukowym,*
- *badania ilościowe i ich znaczenie w rozwoju poszczególnych dyscyplin,*
- *tradycja i nowe rozumienie badań jakościowych,*
- *tożsamość naukowa lub dojrzałość metodologiczna jako konieczne warunki dobrej koncepcji badań własnych,*
- *rola promotora i promotora pomocniczego we wspieraniu doktoranta (Szlosek, 2016, s. 7).*

Z całą pewnością wyniki seminarium, zakres problemów metodologicznych i wydane monografie przyczyniły się do rozwoju i doskonalenia badań pedagogicznych, jakości prac kwalifikacyjnych, umocnienia subdyscypliny i rozwoju środowiska naukowego pedagogiki pracy.

Spośród licznych projektów realizowanych z inicjatywy lub pod kierownictwem prof. F. Szloska przytoczymy tylko dwa realizowane z ITeE – PIB i CIOP – PIB.

- Laboratorium innowacji z rozwoju kompetencji specjalnej i osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (i-Lab3) Erasmus+, APS Warszawa, ITeE – Radom, CEIPS, CID, UP (2014–2016).
- Dostępność środowiska pracy do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi osób z niepełnosprawnością intelektualną APS – Warszawa, CIOP – PIB, Warszawa, 2015–2016 (Sikora, 2016).

Dostrzegamy ogromny wpływ seminarium w publikacji „Badanie, dojrzewanie, rozwój” na konsolidację środowiska naukowego, obecność pedagogiki pracy we wszystkich uniwersytetach i placówkach naukowych, tysiące absolwentów specjalności pedagogiki pracy, zbudowany ogromny potencjał naukowy, dorobek naukowy doktorów, doktorów habilitowanych, profesorów wskazujących pedagogikę pracy jako specjalność naukową.

Cieszy nas odradzanie Ogólnopolskiego Seminarium Badawczego w nowej formule zapowiadanego przez prof. F. Szloska spotkania w Ustroniu poświęconego przygotowaniu wniosków, aplikacji, negocjacji i procedury kwalifikacyjnej projektów edukacyjnych.

Kontynuowana więc będzie formalna i nieformalna sieciowa współpraca naukowa w inicjowaniu i rozwoju badań w podstawowych aktualnych problemach ustawicznej edukacji zawodowej.

Podsumowanie. Analiza dokonań pedagogiki pracy tylko przez pryzmat naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej działalności profesora Franciszka Szloska wykazuje ogromny wpływ Jubilata na dzisiejszą dobrą kondycję i niebywały rozwój ilościowy i jakościowy środowiska naukowego naszej subdyscypliny pedagogicznej. Instytucjonalne podstawy pedagogiki pracy dają nadzieję na sprostanie wyzwaniom przed ustawiczną edukacją zawodową wobec zmieniających się narzędzi pracy, techniki i technologii. Reformatorom edukacji chociaż niezbędnej rekomendujemy rozwagę i uwzględnienie wniosków z 9 prób dotychczasowych zmian. Zapowiedź prof. F. Szloska wznawianego seminarium w 2019 r. dobrze odczytuje współczesne wyzwanie, podejmując problematykę koncentracji badań i przygotowania jakościowo nowych edukacyjnych projektów badawczych.

Bibliografia

1. Bednarczyk H., Koprowska D., Kupidura T., Symela K., Woźniak I. (2014) *Opracowanie standardów kompetencji zawodowych*, ITeE – PIB Radom.
2. Kwiatkowski St.M. (red. 2012) *Pedagogika pracy – tradycja i wyzwania współczesności*, ITeE – PIB Radom, APS Warszawa, UKW Bydgoszcz.

3. Maclean R., Wilson D. (edit. 2009) *International Handbook of Education for the Changing World of Work*, Niemcy Springer, UNEVOC-UNESCO.
4. *Perspektywa uczenia się przez całe życie* (2013). Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa. <https://men.gov.pl>.
5. Rauner F., Maclean R., (edit. 2008) *Handbook of Technical and Vocational Education and Training Research*, Niemcy Springer, UNEVOC-UNESCO.
6. Symela K. (2017) *Tworzenie standardów kompetencji zawodowych oraz zbiorów informacji o zawodach*. EUD 4/2017, s. 160–178.
7. Szlosek F. (2015) *Tożsamość pedagogiki pracy w kontekście przemian systemowych*. APS, Warszawa.
8. Sikora J. (2010) *Kształtowanie kompetencji komunikacyjnych i przystosowanie sieci komunikacyjnych i stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem osób z niepełnosprawnością intelektualną*. APS, Warszawa.

dr hab. Henryk BEDNARCZYK, prof. UTH, Radom
h.bednarczyk@uthrad.pl

dr hab. Elżbieta SAŁATA, prof. UTH, Radom
e.salata@uthrad.pl